7346

Z. Z. n.

Ораторія над Різдвяними пастирками

и-мелодиями

Львів

1808.

329.14
Z-24

010

3911

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԾՐԱԳԻՐ

PROGRAMME

de la Fédération Révolutionnaire Arménienne

—

1908
ՊՈԼԻՍ

Հրատ.
„Դրօշակի“

329.14
Հ - 24

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԾՐԱԳԻՐ

3911

Հրատ. „Դրօշակի"

1908
Կ. ՊՈԼԻՍ

2002

ԾՐԱԳԻՐ

I

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մարդկութեան առաջադիմութիւնը, որ գնալով ազատում է մարդուն բնութեան ուժերի հպատակութիւնից և նրա հլու սպասաւորը դարձնում երբեմն աստուածներին, չէ կարող կատարեալ նկատուիլ, քանի դեռ մարդկային մտքի և աշխատանքի նուաճումները հաւասարապէս չեն ծառայի հասարակութեան բոլոր անդամների բարօրութեան։

Բոլոր հասարակութիւնների մէջ՝ դեռ անյիշատակ ժամանակներից ի վեր՝ մենք դիտում ենք *դասակարգային բաժանումներ*—իշխողներ և հպատակներ, կեղեքողներ և կեղեքւողներ։

Հասարակութիւնը ամեն տեղ վերածւած է երկու անհաւասար հատւածների.—*չահագործող փոքրամասնութիւնը*, իր ձեռքն առած համայնքի, ցեղի հասարակական և քաղաքական կեանքի ղեկը, ըստեղծում է օրէնքներ ու իրաւակարգեր, որոնց միջոցով խլում է *աշխատաւոր մեծամասնութեան* ձեռքից նրա արտադրած բարիքները և դարձնում նոր

93481
1590-2002

զէնք՝ նոյն աշխատաւորներին աւելի և աւելի հպատակեցնելու, կեղեքելու համար։

Աշխատանքի կազմակերպած շահագործման նախնական և ամենակոպիտ ձևն էր հնադարեան ստրկութիւնը, մի սիստէմ՝ որով աշխատաւորների ահագին բանակներ, զուրկ մարդկային ամենատարրական իրաւունքներից, մատնուած էին իրենց տէրերի անսահման քմահաճոյքին։

Նրան յաջորդեց միջնադարեան ճորտութիւնը, համեմատաբար աւելի մեղմ, բայց աւելի լայն շրջան ընդգրկող սիստէմ, ուր աւատականութիւնը (ֆէօդալիզմ) — թագաւոր ու զօրավարներ, վասսալներ, աշխարհիկ ու հոգեւոր իշխանութիւններ — կազմակերպած իբրեւ կեղեքիչների մի հզօր ու համատարած բանակ, ծծում էր բազմամիլիոն գիւղացիութեան վաստակը, հրով ու սրով լռեցնելով նրա ազատագրական ամեն մի ձգտումը։

Փոքր ինչ ազատ չունչ էին քաշում այդ միջնադարեան հասարակութեան մէջ՝ առեւտրական ու արհեստաւոր դասերը, որոնց ծառայութեանը առանձնապէս պէտք ունէին իշխողները։ Արդիւնագործութեան ու հաղորդակցութեան միջոցների զարգացման հետ՝ բընական անտեսութիւնը միշտ աւելի և աւելի վերածւում էր փողային անտեսութեան. հնչուն դրամը դառնում էր փոխանակութեան միակ միջոցը, մի ոյժ, որի առջեւ խոնարհւում էին պատերազմասէր, արկածախնդիր հրամանատարները, և առեւտրական տարրը, իբրեւ այդ նոր ոյժի ներկայացուցիչ, իբրեւ միջնորդ արժէքների փոխանակութեան մէջ, ստանում էր միշտ աւելի ու աւելի ծանրակշիռ գործօնի նշանակութիւն պետական կեանքում, վայելում էր զանազան առանձնաշնորհումներ և յարաբերական ազատութիւն։

Արհեստաւոր տարրերը ևս, չնորհիւ իրենց մէջ վաղաժամ առաջացած համքարական կազմակերպութիւնների ու հաւաքական պայքարների, կարողանում էին որոշ չափով մեղմացնել իրենց դրութեան վրայ ծանրացած ճնշումները։

Ահա այդ տեսակ, համեմատաբար նպաստաւոր պայմաններում աճելով, հասարակական երկու դասերը առաջ բերին ժամանակի ընթացքում այն պատմական, հռչակաւոր երրորդ դասակարգը, բուրժուազիան, որին վիճակւած էր՝ գիտակից ոյժերի աջակցութեամբ՝ ահագին յեղաշրջում կատարել հասարակական յարաբերութիւնների մէջ։

Հասնելով զարգացման որոշ աստիճանի՝ նա ըմբոստացաւ աւատական կարգերի դէմ և սկսեց կազմակերպած, երկարատեւ կռիւ։ Հրապարակ իջնելով յանուն ազատութեան՝ նա քաշեց իր ետեւից և աշխատաւոր մասսաներին։ Աւատական ու յարակից կարգերը չը դիմացան նրանց միացած գրոհին և խորտակւեցին։ Այդ կարգերի մնացորդները, այլ և այլ չափերով, յարատեւեցին միայն յետամնաց երկրներում։

Ազատւած աւատականութեան կապանքներից՝ բուրժուազիան մի նոր դարագլուխ բաց արաւ համաշխարհային էօլիւսիօնի մէջ, հսկայական թռիչք հաղորդեց մարդկային աշխատանքին, արդիւնագործութեան ու առեւտրին։

Այն բոլորը բուրժուազիայի պատմական դերի դրական կողմն է։ Սակայն խորտակելով աւատական իրաւակարգը, նոյն բուրժուազիան հաստատեց իր սեփական իշխանութիւնը։ Կեղեքման մենաշնորհը՝ վայրենի բիրտ

ուժից անցաւ աւելի քաղաքակիրթ ոյժին — կ ա պ ի տ ա լ ի ն։

Մեծ Յեղափոխութեան հռչակաւոր նշանաբանները — ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն — որոնց համար աշխատաւորը չէր զլացել իր արիւնը թափելու, մնացին իբրև պատանք նրա համար, իսկ բուրժուազիայի ձեռքին՝ իբրև միջոց գրաւած դիրքը ամրապնդելու։

Ուրիշ կերպ չէր էլ կարող լինել, քանի դեռ անձեռնմխելի էր մնում մ ա ս ն ա ւ ո ր ս ե փ ա կ ա ն ո ւ թ ե ա ն սկզբունքը, որ հիմնաքարն է հասարակական անհաւասարութեան։

★

Որքան աւելի է առաջադիմում տեխնիկան, որքան աւելի է զարգանում խոշոր մեքենային արդիւնագործութիւնը, այնքան աւելի է ուժեղանում ու ծաւալւում բուրժուազիայի տիրապետութիւնը։ Մանր արդիւնագործողները, անկարող լինելով դիմանալ մրցման, հետզհետէ զրկւում են իրենց աշխատանքի միջոցներից և խատցնում օրավարձով բանող սեփականազուրկների շարքերը։ Արդիւնագործութիւնը կենտրոնանում է։ Կապիտալը, հարստութիւնները ամբարւում են շահագործող փոքրամասնութեան ձեռքում, որը յենւած իր նիւթական ուժի վրայ, իր ձեռքն առած քաղաքական դեկը — առաջադէմ երկրներում, — ձգտում է յաւերժացնել իր դիրքը, յարմարեցնել ամբողջ հասարակական կազմը իր դասակարգային շահերին, դնել իր յատուկ դրոշմը հասարակական բոլոր երեւոյթների վրայ։

Միլիտարիզմի, կանգուն, մշտական զօրաբանակների միջոցով՝ նա ապահովում է ներսում իր տիրապետութիւնը, իսկ դրսում գրաւում է շուկաներ, իր

ապրանքները արտահանելու համար։ Ցաճախ արհեստական կերպով նա ոյժ է տալիս միլիտարիզմին՝ ազատ կապիտալների գործադրութեանը նոր ասպարէզներ բանալու նպատակով։

Շահագործելով ազգային, կրօնական ու պետական գաղափարները, նա միևնոյն ժամանակ կանգնում է միջազգային հողի վրայ և շահագործում է նաև միջազգային յարաբերութիւնները։

Տեխնիկայի հսկայական կատարելագործումները, ըստ երևոյթին, պիտի թեթևացնէին աշխատաւոր մարդու բեռը և նուազ աշխատանքի հետ համեմատաբար աւելի մեծ բաժին յատկացնէին նրան. բայց նրանք հակառակ հետևանքներ առաջացրին, շնորհիւ մասնաւոր տնտեսութեան սիստէմին։ Աշխատանքի մի խոշոր մասը մնում է անվճար, աշխատաւորը ստանում է բաշխման մօտ մնում իր արտադրած արժէքների չնչին մասը միայն։ Մեքենաների ներմուծման հետ հետզհետէ նուազեց աշխատաւոր ձեռքերի պահանջը, որոնք վաճառքի նիւթ են դարձած, իբրև շուկայի ապրանք։ Աշխատաւորի գործօն մասնակցութեան բաժինը արդիւնագործութեան մէջ միշտ աւելի և աւելի կրճատւեց։

Կենտրոնացնելով արդիւնագործութիւնը, սեփականազուրկ դարձնելով մանր արդիւնագործողներին, կապիտալիզմը քայքայման մատնեց աշխատաւորների ընտանիքները, գործարան քաշեց կանանց և նոյն իսկ երեխաներին, մի հանգամանք, որ չէր կարող չը նպաստել օրավարձի նուազման։

Չը նայած անսանձ շահագործումներին ու հարստահարութիւններին, նոյն աշխատաւոր ընդհանրութեան վրայ են ընկած իրենց աւերիչ ծանրութեամբ՝ հարկերը, մաքսերը, մենավաճառումները, աքցիզները և յարաճուն միլիտարիզմի պատուհասը, որի էական նը-

պատակն է ամուր կռել աշխատաւոր ժողովուրդների ստրկութեան շղթաները։

Ոչ պակաս աղէտաբեր է կապիտալիզմը աշխատաւոր դասակարգի համար՝ իր ներքին ճակատագրական հակասութիւններով։

Շնորհիւ մասնաւոր տնտեսութեան սիստէմին և գործատէրերի տենդային մրցակցութեան՝ կապիտալիստական արդիւնագործութիւնը անկարող է հաւասարակշռութիւն պահպանել պահանջի և առաջարկի միջև. դրանից առաջ է գալիս արդիւնագործական անարխիա, որի էական յատկանիշներն են՝ պարբերական տագնապներ, մասսային անաշխատութիւն, սնանկութիւններ, գոյութեան ընդհանուր անապահովութիւն և այլն։ Ստեղծւում է վիճակների մի ցայտուն հակապատկեր. մի կողմից՝ աշխատաւոր մասսաների մերկ, կիսաքաղց գոյութիւն, միւս կողմից՝ ամբարւած առասպելական հարստութիւններ, որոնց մէջ լողում է արտօնաւորւած փոքրամասնութիւնը և որոնք սակայն նոյն այդ աշխատաւորների ստեղծագործութիւնն են։ Այդպիսով բուրժուական հասարակութեան մէջ ծայրայեղ թշուառութիւնը առաջանում է հէնց ծայրայեղ առատութիւնից։

Կապիտալի կենտրոնացումը և նրա հետ կապւած աշխատաւոր խաւերի պրոլետարացումը (սեփականազուրկ դառնալը) տարբեր երկրներում կատարւում է տարբեր ոյժով ու չափերով, համաձայն այդ երկրների առանձնայատուկ — բնական, կուլտուրական, քաղաքական—պայմանների։ Այդ վերջինների շարքում առաջնակարգ տեղ է բռնում հողագործութեան զարգացման ծաւալն ու աստիճանը։

Գիւղական աշխարհում էւոլիւսիոնը տարբեր բնոյթ

ունի։ Այնտեղ չի նկատւում հողի կենտրոնացումն։ Սակայն կապիտալիզմի բացասական ներգործութիւնը արտայայտւում է նաև այնտեղ՝ գիւղացիական այն տարրերի ճակատագրի վրայ, որոնք ապրում են իրենց սեփական աշխատանքի արդիւնքով, լինեն դրանք գիւղական պրոլետարներ, թէ իրենց մի կտոր հողի վրայ աշխատող գիւղացիներ։

Մինչդեռ արդիւնագործական, ինդուստրիական աշխարհում բանւորութիւնը չահագործւում է կապիտալիստների կողմից ուղղակի, անմիջական կերպով, գիւղում, բացի այն, որ տեղի ունի անուղղակի չահագործումն ապրանքների փոխանակութեան շրջանում, մենք տեսնում ենք նաև ուղղակի չահագործում հողատերէրի և գիւղական բուրժուազիայի կողմից՝ կապալի, օրավարձի և փոխատւութեան ձևով։

Այդ բոլորի շնորհիւ դասակարգային հակամարտութիւն առաջ է գալիս նաև գիւղում, ուր մի կողմը կանգնած է ձրիակեր-չահագործողների դասակարգը՝ հողատէրն ու բուրժուան, իսկ միւս կողմը՝ իր քրտինքով ապրող աշխատաւոր գիւղացիութիւնը։

Սրելով այդ երկու դասակարգերի յարաբերութիւնները, կապիտալիստական կարգերն անուղղակի ծանրանում են ուրեմն նաև աշխատաւոր գիւղացիութեան լայն խաւերի վրայ, — ծանրակշիռ հանգամանք մանաւանդ այն երկրներում, ուր գիւղացիութիւնը կազմում է ազգաբնակութեան գերակշռող տարրը։

Այդպիսով ոչ միայն արդիւնագործական պրոլետարիատը, այլ և աշխատաւոր գիւղացիութիւնը աւելի և աւելի դրւում են անհաշտելի հակառակութեան մէջ՝ տիրող բուրժուա-կապիտալիստական կարգերի հետ։

Տարբեր բնոյթ ունի երկու աշխարհներում նաև

կապիտալիզմի չինարարդերը։ Արդիւնագործութեան, ինդուստրիայի աշխարհում կապիտալիզմը՝ համայնացնելով աշխատանքը, տալով բոլոր գործառնութիւնները վարձու աշխատաւորների ձեռքը, հեռացնելով կապիտալիստներին գործօն մասնակցութիւնից արդիւնագործութեան մէջ, նպաստելով պրոլետարիատի դասակարգային ինքնաճանաչութեան աճման ու կազմակերպման՝ դրանով իսկ նախապատրաստում է ապագայ սոցիալիստական հասարակութեան նիւթական և հոգերանական խարիսխները, հարթում է նրա իրականացման ճանապարհը։

Այդպիսով, ինդուստրիական շրջանում, աշխատանքն արդէն համայնացած լինելով, սոցիալիզմի իրականացումը պահանջում է միայն արդիւնագործութեան միջոցների համայնացումն, մինչդեռ գիւղական աշխարհում, ուր չի նկատւում հողերի կենտրոնացում՝ սոցիալիզմի իրականացման համար անհրաժեշտ է համայնացնել և՛ արդիւնաբերութեան միջոցները—հող, մեքենաներ և այլն,—և՛ աշխատանքը՝ կոօպերատիվ ձեռնարկների միջոցով։

★

Հասարակական ընդհանուր էվոլիւսիոնի այդ ընթացքը առաջ բերելով՝ մրցում անհատ չահագործողների միջև, մրցում առանձին երկիների չահագործող դասակարգերի միջև, կռիւ դրամատէրերի և աշխատաւորների միջև, կռիւ յաճախ նոյնիսկ աշխատաւորական խմբումների միջև — պատճառ է դառնում մարդկային անչափ էներգիայի ապարդիւն վատնումին։ Բաժին տալով մարդկութեան մի մասին մաշող աշխատանքը, միւսին պարապ ու զարձամոլ կեանքը, մէկին թողնելով քայքայել թշառութիւնից, միւսին այլասերուել հարստութիւնից — նա դրանով իսկ հանդիսանում է զօրեղ

խոչընդոտ մարդկային առաջադիմութեան գործում։

Կապիտալիզմի սնանկութիւնը ակներև է. կուլտուրական առաջադիմութեան դրօշակը իրօք անցել է արդէն աշխատաւոր դասակարգերի ձեռքը, որոնք հակադրում են կապիտալիզմին՝ սոցիալիզմը։

Սոցիալիզմի վարդապետութեամբ առաջնորդուելով, աշխատաւոր դասակարգերը ձգտում են վերացնել կապիտալիստական մասնաւոր սեփականութիւնը և նրա հետ կապուած անարխիական արդիւնագործութեան սիստէմը, հասարակական ընդհանուր սեփականութիւն դարձնել աշխատանքի, արդիւնագործութեան միջոցները—հողը, հանքերը, գործարանները, հաղորդակցութեան ու փոխանակութեան միջոցները և այլն—և բովանդակ տնտեսութիւնը կազմակերպել ու ղեկավարել հաւաքականօրէն։

Այդ հսկայական յեղաշրջումը կը կատարուի յոգուտ ոչ միայն աշխատաւորների, այլ և բովանդակ մարդկութեան։ Բայց քանի որ նա հակասում է ունեւոր, իշխող դասակարգերի անմիջական չահերին, ուստի աշխատաւոր ընդհանրութեան ազատագրումը կարող է էապէս կատարուել նոյն աշխատաւորների ձիգերով, նրանց հաւաքական կռուով։ Այդ կռուի մէջ միանում են, ձեռք-ձեռքի տալիս՝ քաղաքային արդիւնաբերական պրոլետարիատը, աշխատաւոր գիւղացիութիւնը և յեղափոխական ինտելիգենցիան։

Ինչպէս յաճախ դիտուել է պատմութեան ընթացքում, այսօր ևս ամենաառաջադէմ հոսանքի՝ սոցիալիզմի կողմն են անցնում - երբեմն նոյնիսկ իշխող դասակարգերից առաւելապէս գիտակից տարրերը, մտաւոր ու բարոյական հեղինակութիւնները, որոնք և ուժեղ աջակից են հանդիսանում աշխատաւոր ժողովրդի դատին, նրա վարած կռուին։

Այդ կռիւը մղել է ամբողջ պատմութեան ընթացքում. հարստահարած աշխատաւորութիւնը ըմբոստացել է յաճախ տիրող ռէժիմի դէմ, բայց անկազմակերպ, տարտամ վիճակում, առանց նպատակի պարզ գիտակցութեան և առաջնորդելով ուրիշ տարրերից, ծառայելով գլխաւորապէս նրանց շահերին: Միայն այն ժամանակ, երբ աշխատաւոր դասակարգերը իրենց արեամբ նուաճեցին քաղաքական և քաղաքացիական շատ թէ քիչ ընդարձակ իրաւունքներ, երբ նրանք ձեռքբերին հնարաւորութիւն՝ որոշ չափով օգտուելու քաղաքակրթութեան ընդհանուր հոսանքից այն ժամանակից միայն նրանք սկսեցին իրենց սեփական քաղաքականութիւնն ունենալ. նրանց ձգտումները՝ մինչ այն անկերպարան՝ արտայայտեցին դասակարգային շահերի ներհակութեան աւելի և աւելի յստակ գիտակցութեամբ, նրանց ըմբոստացումները՝ մինչ այն տարերային ու բաժան-բաժան՝ վերածուեցին կազմակերպած ու սիստէմատիկ պայքարի, աշխատաւորական ուրոյն լոզունգներով:

Սոցիալիստական շարժումը իր էութեամբ մ ի ջ ա զ գ ա յ ի ն է: Բոլոր երկրների աշխատաւոր տարրերը, իբրև միևնոյն տնտեսական սիստէմի զոհեր, պիտի միանան և արդէն միանում են համաշխարհային մի հզօր եղբայրակցութեան մէջ, ու գիտակ իրենց բարձր առաքելութեան, վստահ իրենց յաղթանակի վրայ, դէմում են կազմակերպած կռիւ ճանապարհով դէպի նոր, սոցիալիստական կարգերը:

★

Աշխատաւոր ընդհանրութեան կազմակերպող և միշտ աւելի աճող ոյժին՝ բուրժուազիան հակադրում է իր յատուկ քաղաքականութիւնը, որը տարբերւում է, համաձայն միջավայրի պայմաններին: Այն երկրներում,

ուր նա գերիշխող է, ուր նրա ձեռքումն է քաղաքական զեկը, նա բացարձակ կռիւ է մղում աշխատաւորական բանակի դէմ, միացնելով իր հետ բեկորները աւատական իշխանութեան, որի դէմ էր հանում նա մի ժամանակ նոյն աշխատաւոր մասսաներին: Իսկ այն երկրներում, ուր աշխատաւորները սթափուել են կապիտալիզմի դեռ մատաղ հասակում և սկսել են իրենց կռիւը միաժամանակ շահագործման բոլոր ձևերի դէմ, բուրժուազիան, լինելով թշնամի և՛ միապետական ռէժիմին և՛ աշխատաւորական շարժման՝ մերթ խրախուսում է աշխատաւոր բանակը ընդդէմ միապետութեան, որի գոյութեամբ կաշկանդած է տեսնում իր զարգացումը, մերթ թև է տալիս նոյն միապետութեան, երբ աշխատաւորների աջողութիւնները սպառնում են խախտել իր հիմնական դիրքերը:

Դասակարգային կռիւը բարդանում է մանաւորապէս այն երկրներում, ուր գերիշխող ազգութեան ներկայացուցիչները, իրենց ձեռքն առնելով պետական և հասարակական բոլոր հաստատութիւնները, ճնշում են թոյլ ազգերին և առանձնաշնորհ փոքրամանութիւն կազմող միութիւններին:

Զրկելով հասարակական ու պետական կեանքին ակտիվ մասնակցելու հնարաւորութիւնից, տուժելով և նիւթապէս և կուլտուրապէս, այդ թոյլ միութիւնները յետ են մնում առաջդիմութեան ճանապարհի վրայ, և այդպիսով դանդաղում է համամարդկային կուլտուրայի հետ աշխատաւորի սոցիալական աղատագրութիւնը, քանի որ այդպիսով խոչընդոտ է դրւում մի կողմից՝ դասակարգային հակամարտութեան զարգացմանը ճնշած ազգութիւնների մէջ, միւս կողմից՝ ճնշող ու ճնշուող ազգերին պատկանող աշխատաւոր դասակարգերի համերաշխութեանը:

Փոքրիկ, նւաճւած կուլտուրական միութիւնների մէջ
աշխատաւոր տարրը, կռւելով հանդերձ իրենց ցեղա-
կից բուրժուազիայի դէմ, միևնոյն ժամանակ նախան-
ձախնդիր են իրենց ուրոյն ազգային կուլտուրայի, որը
ստեղծել է ժողովրդական առանձնայատուկ հոգեբա-
նութիւն։

Ազգային ճնշումների դէմ մղւող կռիւը աւելի յա-
մառ ու յաղթանակող է դառնում՝ շնորհիւ այն հան-
գամանքի, որ այժմ այդ կուլտուրայի ներկայացուցիչ-
ները միայն ազգի «վերին» խաւերը չեն. ազգային
կուլտուրան թափանցում է ժողովրդական լայն մաս-
սաների մէջ ու դառնում նրանց սեփականութիւնը և
առաջդիմութեան միջոցը։ Ժողովրդական մասսաները
իրենց իներտ դրութիւնից գիտակից կեանքի ասպարէզ
նետւելով, երևան են հանում թագնւած ուժեր՝ կուլ-
տուրական-հասարակական աշխարհում։

Փափագելով հանդերձ ոչնչացնել բոլոր սահմաններն
ու խտրութիւնները ազգերի միջև, ձգտելով հանդերձ
կազմակերպել մէկ, ներդաշնակ, ամբողջա-
կան մարդկութիւն իտեղի այսօրւայ կտրատ-
ւած, բաժան-բաժան ու հակամարտ աշխարհի, սոցիա-
լիզմի իրականացումը չի պահանջում այժմեան ուրոյն
ազգայնական միութիւնների իսպառ ձուլումը. միու-
թիւններ, որոնք իրենց պատմականօրէն ժառանգած
բեղմնաւոր առանձնայատկութիւններով կարող են միայն
հարստացնել ապագայ սոցիալիստական մարդկութիւնը։

★

Աշխատաւոր դասակարգերի կռիւը յանուն սոցիա-
լիզմի առաջ է տարւում բոլոր հնարաւոր միջոցներով,
—տնտեսական և քաղաքական հողի վրայ։Օգտւելով
խոշոր տնտեսութեան ներկայացրած առաւելութիւնն-
րից, գործարանական բանւորները ձգտում են կազմա-

կերպւել, առաջ տանել տնտեսութեան բոլոր բարդ-
գործառնութիւնները միմիայն իրենց ոյժերով և իրա-
կանացնել դեռ ներկայ կարգերում, — կօօպերատիւների,
արդիւնաբերող ու սպառող ընկերակցութիւնների մի-
ջոցով — համայնական սեփականատիրութեան ու տն-
տեսութեան մի քանի ձևերը։

Կօօպերատիվ աշխատանքը տարածւում է նաև գիւ-
ղական աշխարհում, ուր միևնոյն ժամանակ կատարե-
լագործւում են արդէն վաղուց գոյութիւն ունեցող
համայնական սեփականատիրութեան ու աշխատանքի
տեսակները։ Կօօպերատիւները ոչ միայն միջոց են որոշ
չափով ազատելու աշխատաւորների առօրեայ շահերը,
այլև ճանապարհ՝ գործնականապէս համայնական ոգով
դաստիարակելու աշխատաւորներին, պատրաստելու նը-
րանց ապագայ սոցիալական կազմակերպութեան համար։

Աշխատաւորական կուսակցութիւնները միւս կողմից
անդադար կռիւ են մղում քաղաքական հողի վրայ,
քանի որ տիրող անհաւասարութիւնը պահպանւում է
գլխաւորապէս բուրժուազիայի քաղաքական գերիշխա-
նութեամբ։

Օգտւելով անցեալի փորձերից և իրենց յարաճուն
ազդեցութիւնից, նրանք պատրաստւում են ձեռք ձգե-
լու քաղաքական ղեկը, որպէսզի ստեղծեն նպաստաւոր
պայմաններ իրենց սոցիալական իդէալի իրագործման
համար. ռամկավարացնել ամենալայն չափերով քաղա-
քական կազմակերպութիւնը, վերածել պետութիւնները
դաշնակցական-ռամկավար հանրապետութիւնների, ա-
պակենտրոնացման ամենաընդարձակ հիմքերի վրայ և
իրագործել էքսպրօպրիացիայի (արտադրաւում) միջոցով
սոցիալիստական կարգերը։

Սոցիալիզմը՝ կը հաւաքէ իր դրօշակի տակ ամբողջ

տառապող մարդկութիւնը, կռուելու համար միջազգայնօրէն կազմակերպուած չահագործման ու բռնակալութեան դէմ։

Նա կը հարթէ ճանապարհը դէպի անհատի և հասարակական միութիւնների ազատ, բաղմակողմանի և ներդաշնակ զարգացումը. նա հրապարակ կը հանէ այն բոլոր դրական ուժերը, որոնք թագնուած են մնում այլ և այլ ձևերով արտայայտուող ճնշումների տակ։

Նա կը խորտակէ այն բոլոր անջրպետները, որոնք շերտաւորում են ժամանակակից հասարակութիւնը, բաժանելով նրան հպատակ ու հակամարտ, թշնամացած դասակարգերի։

Նա վերջ կը դնէ չահագործման բոլոր յայտնի ու դիմակաւորուած ձևերին. կը միացնէ բոլոր ժողովուրդները մի հոյակապ Դաշնակցութեան մէջ, խաղաղ աշխատակցութեան հողի վրայ. նա կ'առաջնորդէ դէպի իսկական թագաւորութիւնը «աղատութեան, հաւասարութեան և եղբայրութեան»։

Եւ այդ իդէալը բոլոր տանջուածների ու հալածուածների՝ չի ներկայանում մեզ՝ իբրև մի անհող, անխարիսխ ցնորք, այլ միանգամայն իրագործելի մի հնարաւորութիւն, որովհետև նա ոչ միայն բղխում է իրերի օրէնքից, տարերային ընթացքից, այլև թելադրւում է հրամայականօրէն՝ պատմութիւնը առաջ չարժող մասսաների ու անհատների կամքից, խղճից ու բանականութիւնից։

Պատմութեան օբեկտիվ և սուբեկտիվ ստեղծագործող ուժերի զուգաւորման մէջն է գրաւականը այն անտարակուսելի յաղթանակի, որ պիտի տանէ աշխատաւոր մարդկութիւնը ընդդէմ թէ՝ բնութեան կոյր ուժերի և թէ՝ հասարակութեան մէջ դարերով թագաւորող ստրկութեան ու անարդարութեան։

ՆԻԱԶԱԳՈՅՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբրև յեղափոխական և սոցիալիստական կուսակցութիւն, ձգտում է պաշտպանել հայ աշխատաւոր մասսաների բովանդակ չահերը, թէ՝ տնտեսական-դասակարգային, թէ՝ մարդկային-քաղաքական և թէ՝ ազգային-կուլտուրական, նպատակ ունենալով ժողովրդի ձեռքը տալ կառավարութեան ղեկը և այժմեան միապետական ու կապիտալիստական կարգերը փոխարինել լայն ռամկավարութեամբ ու արդիւնաբերութեան միջոցների համայնացումով։

Ղեկավար ունենալով սոցիալիստական սկզբունքները և կանգնած մեր բնական վայրերի իրական ու հասունացած կարիքների վրայ՝ կուսակցութիւնը առաջադրում է հետևեալ նուազագոյն – minimum պահանջները.

1) ԹԻՒՐՔԱՑ–ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ՝ Քաղաքական-տնտեսական ազատութիւն, հիմնուած տեղական լայն ինքնավարութեան և դաշնակցական կապերի վրայ, Օսմանեան պետութեան սահմաններում։

2) Օսմանեան կենդրոնական կառավարութիւնը, հիմնուած ժողովրդական ռամկավար ներկայացուցչութեան

սիստէմի վրայ, վարում է պետութեան ընդհանուր գործերը — արտաքին քաղաքականութիւն, զօրք, դրամ, մաքս պօստ-հեռագիր, պետական միւս ֆունկսիոնները թողնելով տեղական ինքնավար շրջաններին։

3) Թիւրքաց-Հայաստանը, իբրև Օսմանեան ֆիդերատիվ պետութեան մի մասը, վայելում է ազատութիւն իր ներքին գործերում։ Նրա բոլոր շրջանները ու համայնքները ներքին խնդիրներում նոյնպէս վայելում են տեղական ինքնավարութիւն։

4) Թիւրքաց-Հայաստանի թէ կենտրոնական և թէ առանձին շրջանների օրէնսդրական-վարչական բոլոր մարմինները պէտք է ընտրուին ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի, գաղտնի և համեմատական ձայնատուութեան սկզբունքով, առանց ցեղի, կրօնի և սեռի խտրութեան։

5. ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ռամկավար հանրապետութիւնը կազմում է Ռուսաստանի ֆեդերատիվ հանրապետութեան անբաժան մասը, կապած նրա հետ պետական ինքնապաշտպանութեան, դրամական սիստէմի, մաքսի և արտաքին քաղաքականութեան խնդիրներով։

6) Ներքին բոլոր գործերում Անդրկովկասեան հանրապետութիւնը անկախ է, ունի իր կենտրոնական պարլամենտը, ընտրած՝ ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի, գաղտնի և համեմատական ձայնատուութեան սիստէմով։ Իւրաքանչիւր անդրկովկասցի, որ անցրել է 20 տարին, իրաւունք ունի, առանց սեռի խտրութեան, ընտրելու։

7. Անդրկովկասը ուղարկում է Ռուսաստանի համապետական պարլամենտը իր ներկայացուցիչներին՝ ընտրած ձայնատուութեան նոյն սիստէմով։

8) Անդրկովկասեան հանրապետութիւնը բաժանւում է կանտոնների, որոնք վայելում են տեղական ամենալայն ինքնավարութիւն։ Համայնքները նոյնպէս վայելում են

ինքնավարութիւն՝ զուտ համայնական խնդիրներում։

9) Կանտոնների սահմանները որոշելիս՝ պէտք է նկատի առնել ազգաբնակութեան տեղագրական և կուլտուրական առանձնայատկութիւնները, ըստ կարելոյն միաձոյլ համախմբումներ կազմելու համար։

10) Օրէնսդրական, դատաստանական, վարչական բոլոր մարմինները, ինչպէս և պաշտօնեաները ընտրւում են, ժողովրդի կողմից, վերև յիշած ընտրողական սիստէմով։

11) Ուղղակի օրէնսդրութիւն, բեֆերէնդումի և նախաձեռնութեան իրաւունք։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

12) Ազատութիւն խօսքի, մամուլի, խղճի, ժողովների, միութիւնների և գործադուլների։

13) Եկեղեցու բաժանումը պետութիւնից։ Կրօնը անհատական խղճի գործ է։

14) Ազգերի ինքնորոշման իրաւունք։ Կատարեալ հաւասարութիւն բոլոր ազգերի ու կրօնական համայնքների։ Ոչնչացումն դասակարգային բոլոր առանձնաշնորհումների։

15) Անձեռնմխելիութիւն անձի, բնակարանի, նամակագրութեան։

16) Ազատութիւն տեղափոխութեան։ Վերացումն անցագրերի։

17) Ընդհանուր, պարտադիր և ձրի սկզբնական ուսում պետական հաշուով։ Դպրոցների աշխարհականացում։ Դաստաւութիւն մայրենի լեզուով։

18) Ձրի դատավարութիւն։

19) Կուլտուրական նպատակների յատկացրած պետական, կանտոնային և շրջանային բիւջէի բաժանումն առանձին ազգութիւնների միջև, համաձայն ազգաբնակութեան քանակի, դրա գործադրութիւնը, ինչպէս և իրա-

քաչիւր ժողովրդի կուլտուրական գործերի ղեկավարութիւնը յանձնելով ընտրած ուրոյն մարմինների։

20) Համայնական և կանտոնային բոլոր պաշտօնեաների համար պարտաւորական է տեղական երկու գլխաւոր լեզուների իմանալը, իսկ ընդհանուր պաշտօնեաների համար՝ երեք գլխաւոր լեզուները։ Պետական լեզուն պարտաւորական է։

21) Ժողովրդական միլիցիա՝ մշտական զօրքի փոխարէն։ Ամեն մի առողջ քաղաքացի պարտաւոր է որոշ ժամանակով պաշտօնավարել, իբրև միլիցիական։ Միլիցիան պաշտօնավարում է իր չրջանի սահմաններում։ Նա ենթարկւում է ընդհանուր զօրահաւաքի միայն այն դէպքում, երբ ընդհանուր պետութիւն ազատութեանը և ամբողջութեանը վտանգ է սպառնում։

Իւրաքանչիւր միլիցիական՝ ծառայութեան ընթացքում ստանում է վարձատրութիւն, աշխատաւորական նւազագոյն օրավարձի չափով։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

1) Հողերի համայնացումն։

2) Հողը դադարում է մասնաւոր սեփականութիւն և վաճառքի նիւթ լինելուց։

3) Արքունական, կալւածատիրական, կրօնական հիմնարկութիւններին պատկանող, ինչպէս և բոլոր այլ տեսակի հողերը դարձնել ամբողջ ժողովուրդի սեփականութիւն։

4) Հողից օգտւելու իրաւունքը պատկանում է աշխատաւորներին, աշխատաւորական սկզբունքով, - իւրաքանչիւր աշխատաւոր իրաւունք ունի այն չափով հող մշակելու, որ կարողանայ, առանց ուրիշի աշխատանքը չահագործելու, բաւարարութիւն տալ իր և իր ընտանիքի սպառողական պահանջներին։

5) Հողի տնօրինութիւնը և նրանից օգտւելու ձևերի մանրամասն որոշումը պատկանում է գիւղական և քաղաքային համայնքներին։

6) Կենտրոնական և չրջանային վարչութիւններին վերապահւում է իրաւունք՝ պարբերական հողաբաժանումների միջոցով՝ իրականացնել հողերի միջչրջանային և միջհամայնական հաւասարացումը։

7) Համայնքից ընտրած մարմինների կարգադրութեանն են յանձնւում համայնական ընդհանուր նշանակութիւն ունեցող գետիններն (անտառներ, արօտ) ու ջրերը (չարժոյժ, ձկնորսութիւն) և դրանցից ստացւող եկամուտները գործադրւում են համայնքի կուլտուրական ձեռնարկների համար։

8) Հանքերը, ինչպէս և արտաքոյ կարգի արժէք ունեցող բնական այլ հարստութիւնները համարւում են պետական սեփականութիւն, և նրանց եկամուտները գործադրում են համաժողովրդական-կուլտուրական նպատակների համար։

9) Վերացումն անուղղակի հարկերի (ի բաց առնելով պերճանքի առարկաները)։

10) Պրոգրեսսիվ տուրք եկամտի և ժառանգութեան։ Հարկից բոլորովին ազատել որոշ չափից պակաս եկամուտ ունեցողներին։

11) Ոչնչացումն հովանաւորական մաքսի։

12) Պետական ամենամատչելի կրեդիտ։

Անմիջական վերացումն օլամի, բէգարի եւ այլ չը վարձատրւող աշխատանքների։

13) Պետական ապահովագրութիւն երաչտից, կարկտից, մորեխից, հեղեղից և այլ պատահարներից։

14) Համայնական կազմակերպումն հանուր ձեռնարկների՝ ինչպես ճանապարհներ, լուսաւորութիւն, փուռ, սպանդանոց, հիւրանոց և այլն, որոնց շահագործումը ժողովրդական նշանակութիւն ունի։

15) Զարգացումն սպառողական, արդիւնաբերական և կոօպերատիվ այլ բնոյթ ունեցող ձեռնարկների։

16) Օրական 8 ժամեայ աշխատանք բանւորների համար, թէ քաղաքներում և թէ գիւղերում։ Առողջապահական տեսակէտից առանձնապէս վտանգաւոր ու վնասակար գործերում՝ աւելի պակաս։

17) Սահմանումն նւազագոյն օրավարձի քաղաքներում և գիւղերում։

18) Աշխատանքի օրէնսդրական հովանաւորութիւն, գիտական առողջապահական պահանջների համեմատ։ Վերացումն գիշերային աշխատանքի (բացի այն գործառնութիւններից, որոնց տեխնիկական բնոյթը այդ թոյլ չէ տալիս)։

19) Վերացնել կանանց և երեխաների գիշերային աշխատանքը։ Կանայք ազատ պիտի լինեն աշխատանքից ծննդաբերութիւնից վեց շաբաթ առաջ և վեց շաբաթ յետոյ։ Արգելել երեխաների աշխատանքը մինչև 15 տարեկան հասակը. իսկ 15-ից մինչև 18 տարեկան հասակը՝ սահմանափակել օրական 6 ժամով։ Վերացնել պայմանաժամից դուրս աշխատանքը։ Արգելել տուգանքի ձևի տակ օրավարձի նւազեցումը։

20) Կիրակնօրեայ լիակատար հանգստութիւն։ Մահմեդականների համար՝ իրենց յատուկ օրը։

21) Գործարանական վերատեսչութեան ընտրութիւնը՝ բանւորների կողմից։ Բանւորների մասնակցութիւն գործարանների ներքին վարչական գործերում։

22) Բանւորների ապահովագրումն՝ դժբախտ պատահարներից, հիւանդութիւնից, ծերութիւնից և անաշխատութիւնից, պետութեան և գործատէրերի հաշւով։

23) Զրի բժշկութիւն։ Տեխնիկական ձրի աջակցութիւն։

24) Աշխատանքի բորսաներ։

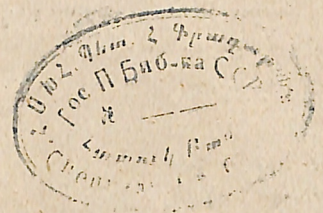

2013
<< Ազգային գրադարան >>
Ա 346
NL0040507